

EU:s framtid – nationella perspektiv

Framtidsdebatter har varit ständigt återkommande i den europeiska integrationens historia. Dagens diskussion om EU:s framtid utmärks dock av ett särskilt spänningsfält – å ena sidan har förväntningarna på EU ökat, å andra sidan efterfrågas ökad nationell suveränitet.

Den 21 september 2018 anordnade Sieps ett seminarium om nationella perspektiv på EU:s framtid. Talare var Michael Kaeding, professor i europeisk integration och EU-politik vid universitetet Duisburg-Essen, Tyskland, Marlene Wind, professor i rättsvetenskap och direktör vid Centrum för europeisk politik vid Köpenhamns universitet och Juha Jokela, direktör för forskningsprogrammet om EU vid Utrikespolitiska institutet i Finland. Moderator var Göran von Sydow, statsvetare och tillförordnad direktör vid Sieps.

I kölvattnet av eurokrisen, hanteringen av flyktingfrågan och brexit har Europeiska kommissionen initierat en diskussion om EU:s framtid som handlar om samarbetets former, djup och takt.

Ett av alla diskussionsbidrag är en nyutkommen bok där experter från 32 länder ger en bild av hur de ser på EU och unionens framtid. Att få den bilden är en viktig balans till budskapen från de största medlemsstaterna, menade Michael Kaeding, en av bokens redaktörer.

Översikten visar att uppfattningarna varierar stort, men Kaeding konstaterade också att länderna kan grupperas utifrån liknande intressen. Länder som har en yttre gräns berörs exempelvis mer av migrationspolitiken. Vidare kan vissa frågor förena en grupp länder – de baltiska länderna delar till exempel oron över de många välutbildade som väljer att flytta därifrån.

Kaeding tryckte också på det unika med varje land. Ett exempel är Irland där frågan om skattekonkurrens prioriteras högt – landet drabbades hårt av eurokrisen, återhämtade sig snabbare än Storbritan-

nien och ställdes därefter inför ett nytt läge i och med brexit. När det gäller EU-opinionen är Italien det land där stödet har sjunkit mest, medan den EU-positiva synen i Luxemburg inte bara handlar om en avvägning mellan kostnader och fördelar utan också en värdering av det sociala Europa.

Ett viktigt syfte med att intressera sig för alla medlemsstater är enligt Michael Kaeding att även små länder spelar roll. En liten ö som Malta har således en nyckelfunktion i EU:s hantering av flyktingsituationen.

Just flyktingsituationen har fått befogenhetsfördelningen mellan EU och medlemsstaterna att hamna i fokus. Men samtidigt som det finns en generell oro kring den nationella suveräniteten diskuterar man också vad EU kan göra när det gäller säkerhet, gränsskydd och flyktingmottagande.

När det gäller Danmarks syn på EU gav Marlene Wind en historisk bakgrund och visade att brexit var en stor chock för Danmark, som gick med i EG samtidigt med Storbritannien och har sett landet som en storebror.

Enligt Wind är det också viktigt att komma ihåg att det var Danmark som uppfann begreppet ”EU i flera hastigheter”. Innan landet förhandlade sig till rätten att stå utanför eurosamarbetet fanns inga permanenta undantag. I dag är Danmarks förhållande till EU i grunden påverkat av möjligheten till ”opt outs”, och de som ifrågasätter undantagen har blivit allt svagare.

I övrigt är den inre marknaden central för ett litet land som inte har några planer på att lämna unionen. Däremot framhöll Marlene Wind att Danmark tycks överskatta sin betydelse för EU och pekade på en undersökning som visar att landet inte rankas högt som allierad. Men om något land borde söka nya allierade i EU efter brexit så är det just Danmark, menade hon.

Historiskt sticker Finland ut bland de nordiska länderna eftersom det befann sig i en geopolitisk gråzon under hela kalla kriget, påpekade Juha Jokela. En viktig drivkraft bakom Finlands anslutning till EU 1995 var därför säkerhet. Så småningom har det finländska EU-medlemskapet också handlat om att skaffa sig politiskt kapital och Finland införde euron redan från start.

Under senare år har den aktiva inställningen till europeisk integration dock ändrats. Finland är inte längre ett land som bara hänger med, och det beror enligt Jokela dels på partiet Sannfinländarnas framgång sedan 2011, dels på säkerhetsfrågans återkomst på agendan sedan 2014. Han menade också att Finland blev en mer mogen EU-medlem i och med eurokrisen, då det blev nödvändigt att inta en ståndpunkt.

I Finland har EU över huvud taget blivit en mycket mer politiserad fråga som går bortom för eller emot EU – finländarna vill helt enkelt veta mer om vägvalen för framtiden. Slutligen framhöll Jokela att Finland har en tendens att mest intressera sig för solidaritet inom säkerhetsområdet, men att solidaritet på ett område kräver solidaritet på andra områden.

Möjligheten att gå vidare i EU-samarbetet i olika hastigheter var en av de avslutande diskussionerna, aktualiserat genom den franske presidenten Emmanuel Macrons tal om förnyad fransk-tysk initiativkraft.

Michael Kaeding ville slå ett slag för ett Tyskland som inte bara ser den fransk-tyska axeln, utan även behovet av andra partner i EU, medan Marlene Wind pekade på att talet om flera hastigheter kan ses som ”en disciplinerande övning”: Macrons retorik sätter press på mindre länder med budskapet att de inte ska hindra andra som vill mer. Även Juha Jokela pekade på retoriken som ett sätt att utöva politiskt tryck – ”det talas alltid om flera hastigheter när det är dags för reformer” – och konstaterade att såväl Finland som Tyskland välkomnar idén men långt ifrån några fördragsändringar.

Om utsikterna till ett fördjupat nordiskt samarbete handlade en av frågorna från publiken. Marlene Wind svarade att samarbetet delvis är något självklart; de nordiska grannarna pratar ihop sig innan möten och har för vana att ringa upp varandra.

Inre marknaden är annars det som konkret förenar dessa små länder. Det handlar om tillgången till en marknad med 500 miljoner konsumenter men i förlängningen också om de regler som krävs för att den ska fungera. Respekten för regler – rättvisa, öppenhet, goda styrelseformer liksom motarbetande av fusk och korrruption – sitter djupt i den nordiska kulturen och man skulle till exempel kunna göra mer tillsammans för att förhindra skatteflykt inom EU, menade Wind.

En avslutande poäng var att EU-samarbetet ständigt omprövas och att dagens framtidsdiskussion är ett led i den processen. Den stora variationen i medlemsstaternas uppfattningar lär dock bli en stor utmaning när debatten ska summeras på EU-nivå under nästa år.